

سنجش ظرفیت‌پذیری گردشگری روستایی (مطالعه موردی: روستای وکیل‌آباد اردبیل)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۹/۲۱ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۱۲

بهرام ایمانی^{۱*} ارسطو یاری حصار^۲ صادق عبدی^۳

- ۱- دانشیار گروه برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل
- ۲- دانشیار گروه برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل
- ۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل

چکیده:

امروزه توسعه گردشگری پایدار در نواحی روستایی یکی از راهبردهایی است که در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته است. هدف اصلی این تحقیق سنجش ظرفیت‌پذیری گردشگری روستای وکیل‌آباد به‌عنوان یک مقصد مهم گردشگری روستایی در شهرستان اردبیل می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق فعالین بخش گردشگری روستا، مردم روستا و متخصصین محلی می‌باشد. در این خصوص، برای تعیین ظرفیت گردشگری از مدل TCC و جهت سنجش اثرات توسعه گردشگری از آزمون t تک‌نمونه‌ای و t مستقل استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که ظرفیت پذیرش مؤثر روزانه روستای وکیل‌آباد در حالت متمرکز برابر با ۱۸۹۲۴ نفر و در حالت گسترده برابر با ۶۳۳۵۱ نفر می‌باشد. همچنین توسعه گردشگری روستا از نظر روستاییان و متخصصین محلی، اثرات مثبت و منفی زیادی را در پی داشته است. نظرات آنها در خصوص اثرات گردشگری و ظرفیت تحمل روستای وکیل‌آباد از نظر متغیرهای مربوط به ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی، تفاوت معناداری با یکدیگر ندارد.

واژه‌های کلیدی: ظرفیت پذیرش، گردشگری روستایی، روستای وکیل‌آباد، شهرستان اردبیل.

مقدمه

امروزه توسعه روستایی یکی از معضلات کشورها و دولت‌ها، به خصوص کشورهای در حال توسعه است. روستاها با دارا بودن منابع طبیعی و کشاورزی، با مسائل و مشکلات فراوانی همانند فقر، بیکاری، پایین بودن نرخ بهره‌وری در بخش کشاورزی و بخش تولیدات روستایی از یک طرف و تخریب منابع طبیعی از طرف دیگر، روبرو هستند که توسعه روستاها و ایجاد اشتغال پایدار در آنها را تا حدودی غیرممکن ساخته است. این موضوع باعث شده است که در سال‌های اخیر بار دیگر، توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته و نظریه‌پردازان، برنامه‌ریزان و مجریان حکومتی سعی بر آن دارند تا با راهکارها و استراتژی‌های جدید، درصد کاهش معضلات و مسائلی که این نواحی به آن گرفتارند، برآیند. توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی یکی از این راهبردهایی است که اخیراً در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته و حتی در برخی از این کشورها به اجرا در آمده است و نتایج مثبتی هم به خود اختصاص داده است (یوسفی، ۱۳۹۳).

گردشگری، در سال ۲۰۱۲ یکی از منحصربه‌فردترین صنایع و فعالیت‌های درآمدزا و اشتغال‌زای دنیا به شمار می‌رفت. این صنعت توانسته در سال ۲۰۱۱ مبلغ قابل توجهی معادل ۱/۰۳۰ تریلیون دلار درآمدزایی در بازارهای مقصد گردشگری جهان ایجاد کند. بر اساس پیش‌بینی‌های سازمان جهانی جهانگردی، آینده بازار اقتصاد و تجارت بین‌المللی دنیا، به خصوص در سال ۲۰۲۰ در اختیار صنعت گردشگری خواهد بود. این موضوع مسبب آن شده است که برنامه‌ریزان در جهت توسعه بازارها و افزایش درآمدهای حاصله از فعالیت‌های گردشگری به دو مقوله مهم توجه نمایند: اول، در جهت افزایش رضایت گردشگران و ارتقای کیفیت تجربه مثبت گردشگری تلاش شود و دوم اینکه در جهت حفظ منافع و جاذبه‌های گردشگری و نیز منافع جوامع میزبان گام اساسی برداشته شود (رحیم‌پور، ۱۳۹۲). مطالعه ظرفیت پذیرش گردشگری، به عنوان یک عمل پیشگیرانه مطرح می‌باشد که قبل از هر گونه توسعه فیزیکی، می‌بایست مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته باشد تا از آن طریق، ظرفیت واقعی منطقه به منظور حضور گردشگران برآورد گردد. در این بین سنجش اثرات گردشگری هم می‌تواند مفید واقع شود، چراکه با توجه به اثرات مثبت و منفی ایجاد شده بر اثر توسعه گردشگری می‌توان ظرفیت گردشگری منطقه را از نظر اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی مورد سنجش قرار داد که آیا اثرات ایجاد شده با ظرفیت گردشگری منطقه تناسب دارد یا نه (بیش از حد ظرفیت پذیرش است یا کمتر از حد ظرفیت پذیرش). در همین راستا این تحقیق سعی دارد تا در کنار سنجش ظرفیت‌پذیری گردشگری روستای وکیل‌آباد (ظرفیت فیزیکی، مؤثر و واقعی)، اثرات مثبت و منفی گردشگری را در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در روستای وکیل‌آباد از نظر جامعه محلی و متخصصین محلی مورد سنجش قرار دهد. امید است تا با مشخص شدن این آثار، راهکارهایی جهت جلوگیری از فشار احتمالی بیش از حد به منابع گردشگری روستا ارائه شود و در واقع آثار مخرب توسعه گردشگری بیش از ظرفیت پذیرش کنترل شود.

پژوهش‌های متعددی در مورد سنجش ظرفیت‌پذیری گردشگری در مقیاس جهانی و محلی انجام شده است که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم. یابوتا و اسکوت^۱ (۲۰۱۰) فرآیند شبکه گردشگری، می‌تواند به عنوان

¹ Yabuta & Scott

یک عامل، برای سنجش میزان رشد مقصد گردشگری عمل کند. ژانگ و همکاران^۱ (۲۰۱۷) ظرفیت برد اکولوژیکی جزیره مابول ۱۵۶۰۰-۱۶۸۰۰ غواص در سال و برای آموزش غواصی ۳۹۰۰-۴۲۰۰ غواص می‌باشد. گو و چانگ^۲ (۲۰۱۹) ظرفیت برد اقتصادی، اجتماعی و زیستی هنگ کنگ باهم ارتباط مثبت و قوی دارند. یو و همکاران^۳ (۲۰۲۰) توسعه اکوتوریسم راهی مؤثر برای افزایش سرمایه‌های معیشتی در چین است. فلمسیتر و همکاران^۴ (۲۰۲۰) تجزیه و تحلیل ریتم درک رابط میزبان و بازدید کننده را گسترش می‌دهد. استوکوفسکی و همکاران^۵ (۲۰۲۱) گفتمان‌های محلی می‌تواند بر تلاش‌های برنامه‌ریزی گردشگری روستایی تأثیر بگذارد. روسالینا و همکاران^۶ (۲۰۲۱) بزرگ‌ترین چالش‌ها برای زمینه‌های توسعه‌یافته و در حال توسعه ناشی از مسائل مربوط به منابع داخلی است. شگری و همکاران^۷ (۲۰۲۲) گردشگری تاب‌آوری معیشت عشایر را از طریق افزونگی عملکردی افزایش می‌دهد. حسن‌پور و همکاران (۱۳۹۰) منطقه مرزجاب - بند ریگ و شهداد نسبت به منطقه مصر و فرحزاد از ظرفیت بالاتری در پذیرش گردشگران برخوردار است. میرزاییان (۱۳۹۲) استان کرمانشاه از ظرفیت بالایی در زمینه توسعه گردشگری عشایری برخوردار است. زارعی و همکاران (۱۳۹۷) شاخص‌های ظرفیت پذیرش (جمعیت، اشتغال، مسیرهای گردشگری، رفاه، امنیت و اثرات روانشناختی) تأثیر مستقیم و معناداری بر توسعه پایدار گردشگری اجتماعی منطقه عشایری تیره هیبتلو دارند. سالمی و همکاران (۱۳۹۸) ۳۲ درصد از منطقه حفاظت شده کرخه جنوبی دارای ظرفیت برد بالا، ۴۲ درصد ظرفیت برد متوسط و ۲۶ درصد دارای ظرفیت برد پایین هستند. ملو و سابری (۱۳۹۹) به تجدید نظر در گردشگری ورزشی در دنیای جهانی شده و چالش‌های جدیدی که گردشگری ورزشی با آن مواجه است می‌پردازند. علیقی‌زاده و همکاران (۱۳۹۹) ظرفیت تحمل اجتماعی روستاهای درویش‌آباد و چاکسر از شهرستان محمودآباد نسبت به توسعه گردشگری بالاتر از حد متوسط و میانگین عددی مفروض است. مودودی ارخودی و فردوسی (۱۳۹۹) الگوی رفتاری عرضه و تقاضای گردشگری در شهر کرج، نسبتاً پساوردیسمی ارزیابی می‌شود. حیدری و همکاران (۱۴۰۰) به‌منظور توسعه رقابت‌پذیری گردشگری باید زیرساخت‌های موجود استان زنجان در حوزه اشتغال، خدمات‌رسانی و خدمات مهمان‌پذیری و همچنین زیرساخت‌های سیاسی و حمل‌ونقل تقویت شود. کریم‌زاده و ولانی (۱۴۰۰) مهم‌ترین زمینه ایجاد کسب‌وکار، در دهستان باروق، توسعه مشاغل خدماتی و فرآوری محصولات کشاورزی است.

---

¹ Zhang

² Guo & Chung

³ Yu

⁴ Flemsaeter

⁵ Stokowski

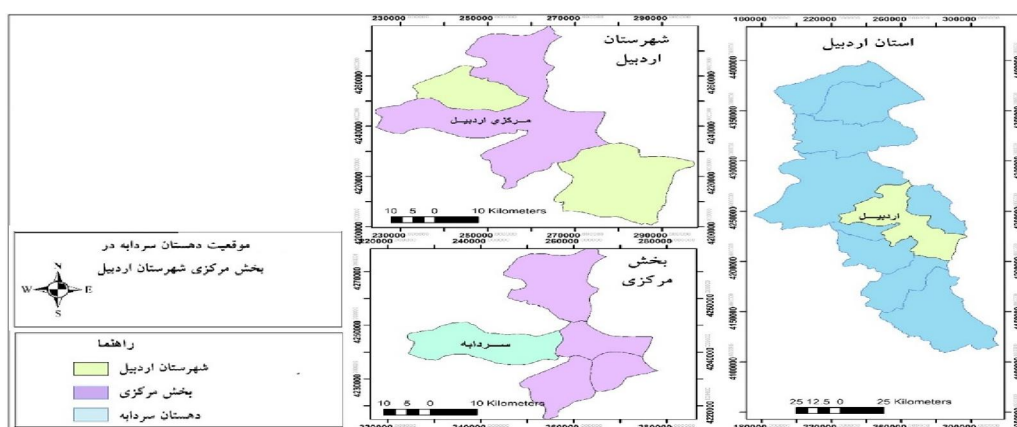
⁶ Rosalina

⁷ Shekari

روش بررسی

محدوده مورد مطالعه

مطابق آخرین تقسیمات اداری- سیاسی شهرستان اردبیل، روستای وکیل آباد که از آن به عنوان سردابه هم یاد می‌شود و یک روستای کوهپایه‌ای است، در دهستان سردابه و به مرکزیت خشکه رود و در بخش مرکزی شهرستان اردبیل قرار گرفته است. این روستا از شمال شرقی به روستای قره تپه، از جنوب به روستای حسنعلی کندی و از شرق به روستای جمادی منتهی می‌گردد. روستای وکیل آباد در ۴۸ درجه و ۰۳ دقیقه طول شرقی و ۳۸ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. این روستا با ارتفاع ۱۸۸۰ متر از سطح دریا واقع گردیده است. در شکل ۱ موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه نشان داده شده است.

شکل ۱: موقعیت نسبی و مطلق دهستان سردابه در سطح شهرستان و استان اردبیل

روش پژوهش

از آنجایی که هدف اصلی این تحقیق تعیین ظرفیت پذیرش گردشگری در روستای وکیل آباد است، بر این اساس داده‌های مورد نظر از اطلاعات و آمار رسمی مرکز آمار ایران و داده‌های پیمایش شده با انجام مصاحبه از فعالین بخش گردشگری (عوامل مهمان‌پذیرها و آبدرمانی‌ها) و تکمیل پرسشنامه از جامعه محلی و متخصصین محلی روستا تهیه شده است. جامعه آماری این تحقیق در بخش اول فعالین بخش گردشگری روستا عوامل مهمان‌پذیرها و آبدرمانی‌ها می‌باشد (۱۳ نفر) که به روش تمام شماری از همه آنها مصاحبه شده است. بخش دوم تحقیق که مربوط به سنجش اثرات توسعه گردشگری می‌باشد، از دو جامعه آماری مردم روستا و متخصصین محلی تشکیل شده است. جامعه آماری مردم روستا بر حسب تعداد خانوار، تمام شماری شدند (۲۲۸ خانوار) و اینکه جامعه آماری متخصصین محلی هم که متشکل از دهیار و شوارای اسلامی روستا، عوامل مهمان‌پذیرها و آبدرمانی‌ها و دبیران مدرسه بودند که از آنها هم به دلیل کم بودن تعدادشان (۲۰ نفر)، تمام شماری شد (پرسشنامه تکمیل شد).

روش تجزیه و تحلیل

در این تحقیق برای تعیین ظرفیت گردشگری از مدل TCC در سه سطح ظرفیت پذیرش فیزیکی (PCC) ظرفیت پذیرش واقعی (RCC) و ظرفیت پذیرش مؤثر (ECC) استفاده شده است. همچنین جهت سنجش اثرات توسعه گردشگری از نظر جامعه محلی و متخصصین محلی از آزمون t تک‌نمونه‌ای و جهت مقایسه میانگین نظرات آنها از آزمون t مستقل استفاده شده است. در ادامه محاسبات لازم برای تعیین مقدار ظرفیت پذیرش گردشگری (مدل TCC) ارائه شده است. این روش به بررسی ظرفیت پذیرش در سه سطح ظرفیت پذیرش فیزیکی، واقعی و مؤثر می‌پردازد.

ظرفیت پذیرش فیزیکی PCC

ظرفیت پذیرش فیزیکی عبارت است از حداکثر تعداد بازدیدکنندگان که در یک مکان و زمان معین می‌توانند حضور فیزیکی داشته باشند (فرهودی، ۱۳۸۶). این ظرفیت به هیچ عنوان نمی‌تواند اساس برنامه‌ریزی قرار گیرد بلکه ظرفیت محیط فیزیکی منطقه را بدون در نظر داشتن عوامل و عناصر محدود کننده نشان می‌دهد. این تعداد می‌تواند بر اساس فرمول زیر برای عرصه‌های مناسب گردشگری محاسبه شوند.

$$PCC = A \cdot V/a \cdot RF$$

که در آن A (area) مساحت منطقه، مقدار فضایی که هر بازدید کننده نیاز دارد تا به راحتی بتواند در آن جابه‌جا شده و تداخلی با سایر پدیده‌های فیزیکی و یا افراد نداشته باشد. با توجه به ویژگی‌های مناطق و فعالیت‌های گردشگری منطقه و با کسب نظر خبرگان مختلف در قالب استانداردهای ارائه شده در منابع مختلف، نسبت به تعیین V/A در دو نوع محدوده متمرکز و گسترده اجماع شده است میزان دوره بازدید از یک مکان (RF) نیز بر اساس فرمول مدت زمان قابل استفاده بودن محل تقسیم بر میانگین طول زمان یک بازدید محاسبه می‌گردد.

اما در محاسبه ظرفیت پذیرش فیزیکی باید به نکات زیر توجه نمود: در واقع (A) اول این که منظور از عرصه‌های مناسب برای استفاده گردشگری محدوده‌هایی است که با توجه به ارزیابی‌ها و عدم محدودیت‌های مکانی برای گردشگران شناسایی شده‌اند و دیگر این که تعداد بازدیدکنندگان در هر متر مربع با توجه به استانداردهای موجود. ویژگی‌های طبیعی، حساسیت‌های هر منطقه و ملاحظات ایمنی متغیر می‌باشند.

ظرفیت پذیرش واقعی (RCC)

ظرفیت پذیرش واقعی عبارت است از حداکثر تعداد بازدیدکنندگان از یک مکان تفرجگاهی که با توجه به عوامل محدود کننده (ناشی از شرایط آن مکان و تأثیر این عوامل بر ظرفیت پذیرش فیزیکی) مجازند تا از مکان بازدید به عمل آورند. عوامل محدود کننده با در نظر گرفتن شرایط و متغیرهای اکولوژیکی، اجتماعی و کالبدی به دست می‌آیند.

$$RCC = PCC - CF1 - CF2 - \dots - CFx$$

$$RCC = PCC * \frac{100 - cf1}{100} * \frac{100 - cf2}{100} * \frac{100 - cf3}{100} * \frac{100 - cfx}{100}$$

عوامل محدود کننده (CF) به درصد بیان می‌شوند و از طریق فرمول $CF = M/m * 100$ به دست

می‌آید که m مقدار محدود کننده یک متغیر و M مقدار کل محدوده است

ظرفیت پذیرش مؤثر (ECC)

حداکثر تعداد بازدیدکنندگان روزانه از یک مکان که مدیریت موجود توانمندی اداره آن را به صورت پایدار دارد، ظرفیت پذیرش مؤثر اطلاق می‌شود. حداقل توانمندی مورد نیاز برای نیل به اهداف و عملکردهای پیش‌بینی شده از طریق فرمول زیر به دست می‌آید. ضریب تعدیل مدیریت (FM) نیز از حاصل ضرب ظرفیت زیر ساختی (IC) منطقه و ظرفیت مدیریتی (MC) آن به دست می‌آید. در این فرمول IC ظرفیت زیرساختی منطقه و MC ظرفیت مدیریتی منطقه بر اساس نیروی انسانی و منابع مالی است.

$$ECC = R_{cc} * \frac{100 - FM}{100}$$

$$FM = \frac{I_{mc} - A_{mc}}{I_{mc}} * 100$$

نتایج و بحث

ظرفیت پذیرش فیزیکی PCC

مساحت کل روستای وکیل‌آباد در حالت متمرکز برابر با ۳۵۶۱۰۶ متر مربع (معادل ۳۵/۶۱ هکتار) و در حالت گسترده (شامل اراضی و باغات پیرامونی و محیط چشمه‌های رو باز یدی بوتلیک) بالغ بر ۱۲۰ هکتار می‌باشد. باتوجه به مصاحبه با فعالین حوزه گردشگری روستا (عوامل مهمان‌پذیرها و آبدرمانی‌ها، ۱۳ نفر) در خصوص اینکه گردشگران از کدام جاذبه‌ها استفاده می‌کنند و برای آنها چقدر زمان طرف می‌کنند (حداقل و حداکثر زمان صرف شده) و نهایتاً بررسی میدانی از جاذبه‌های روستای وکیل‌آباد (آبگرم‌ها، آبشار، غار) صرف غذا و استراحت و رفع خستگی، مشخص شد که یک وعده (۶ ساعت) برای بحث گردشگری روستای مورد مطالعه کافی به نظر می‌رسد. لازم بذکر است که طی یافته‌های میدانی گردشگران این روستا از یک وعده روزانه تا یک هفته در این روستا اقامت دارند. هر گردشگر برای بازدید از این روستا و استفاده از جاذبه‌های آن حداکثر به ۸/۴۰ ساعت و حداقل به ۲/۵۰ ساعت زمان نیاز دارد. در حالت متوسط هم این زمان ۵/۱۰ ساعت می‌شود. که این زمان‌ها برای بازدید از یک روستا زمان‌های قابل ملاحظه‌ای می‌باشد و این زمان‌های بالا باعث افزایش ظرفیت پذیرش روستا خواهد شد. لازم بذکر است که در این روستا دو مورد آبدرمانی داخل روستا هستند که گردشگران از یکی از آنها استفاده می‌کنند (در حالت متمرکز) یا از آبدرمانی‌های سنتی بیرون از روستا که به آنها یدی بوتلیک می‌گویند، استفاده می‌کنند (در حالت گسترده). در خصوص وسعت روستای وکیل‌آباد و میزان ساعات بازدید گردشگران از جاذبه‌های این روستا و کمترین فضای مورد نیاز برای بازدید، ظرفیت پذیرش فیزیکی این روستا به طور متوسط در حالت متمرکز ۳۹۳۷۸۷ گردشگر در روز می‌باشد (سالانه بیش از ۱۰۷ میلیون نفر گردشگر) و در حالت گسترده که مربوط به جاذبه‌های پیرامونی روستا (آبدرمانی‌های سنتی یدی بوتلیک) و مساحت مربوط به فضاهای پیرامونی روستا می‌باشد، این ظرفیت برابر با ۹۹۰۰۰۰ گردشگر به طور روزانه می‌باشد (سالانه بیش از ۳۶۱ میلیون نفر گردشگر). لازم بذکر است که این ظرفیت، تنها مربوط به بحث فیزیکی روستا است و در واقع این روستا تحمیل و توانایی پذیرش این تعداد از گردشگران را در طول روزانه و حتی سالانه ندارد. به همین دلیل لازم است تا ظرفیت پذیرش واقعی و مؤثر روستا مورد سنجش قرار بگیرد.

ظرفیت پذیرش واقعی (RCC)

برای سنجش ظرفیت پذیرش واقعی روستای وکیل آباد ابتدا باید کاربری‌های اراضی روستا را مورد بررسی قرار داد و کاربری‌هایی که گردشگری را محدود می‌کند از کاربری‌های سازگار جدا کرد. در همین خصوص کاربری اراضی روستای وکیل آباد نشان می‌دهد که این روستا به مانند اکثر روستاها و حتی شهرها از فضای گردشگری آنچنانی برخوردار نیست و در واقع کاربری‌های محدوده کننده روستا بسیار بیشتر از کاربری‌های سازگار آن است. کاربری اراضی روستای وکیل آباد بیانگر این مطلب است که ۴۹۳۳۹ مترمربع از وسعت روستا به کاربری‌های مربوط گردشگری ارتباط دارد (کاربری جهانگردی و پذیرایی، معادل ۱۳/۸۶ درصد از مساحت روستا) و مابقی کاربری‌ها به عنوان کاربری‌های محدوده کننده گردشگری این روستا شناخته می‌شوند. کل کاربری‌های اراضی روستای وکیل آباد که کاربری‌های محدوده کننده گردشگری روستا باشد، در حالت متمرکز برابر با ۳۰۶۶۶۷ متر مربع و در حالت گسترده هم برابر با ۹۵ هکتار می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که در حالت متمرکز ۸۶/۱ درصد و در حالت گسترده ۷۹/۱ درصد از وسعت روستا به عوامل کاربری‌های محدود کننده گردشگری اختصاص دارد.

عوامل محدود کننده شرایط اقلیمی:

نتایج نشان می‌دهد که روستای وکیل آباد ۲۰/۵ درصد از سال با شرایط یخبندان، ۴/۳۸ درصد از سال با شرایط گرمای شدید، ۵/۴۸ درصد از سال با شرایط طوفانی مواجه است. روستای وکیل آباد در حالت متمرکز، روزانه ظرفیت پذیرش واقعی ۳۴۰۳۶ نفر و در سال بیش از ۱۲/۴ میلیون نفر را دارد. اما در حالت گسترده ظرفیت واقعی این روستا به ترتیب روزانه و ساله برابر با ۱۱۳۹۴۱ نفر و بیش از ۴۱/۵ میلیون نفر می‌باشد.

ظرفیت پذیرش مؤثر (ECC):

ظرفیت پذیرش مؤثر روزانه روستای وکیل آباد در حالت متمرکز برابر با ۱۸۹۲۴ نفر و سالانه نزدیک به ۷ میلیون نفر (۶۹۰۷۲۶۰ نفر) و در حالت گسترده برابر با ۶۳۳۵۱ نفر و سالانه بیش از ۲۳ میلیون نفر می‌باشد (۲۳۱۲۳۱۱۵ نفر). (جدول ۱).

جدول ۱: متغیرهای ظرفیت پذیرش مؤثر

ECC		FM (%)	RCC		نام منطقه
گسترده	متمرکز		گسترده	متمرکز	روستای وکیل آباد
۶۳۳۵۱	۱۸۹۲۴	۴۴/۴	۱۱۳۹۴۱	۳۴۰۳۶	

ظرفیت پذیرش مؤثر روستا در حالت متمرکز حدوداً ۱۹ هزار نفر به صورت روزانه می‌باشد، در حالی که در وضعیت فعلی و در ایام خاص و ویژه (تعطیلات فصول گرم سال) تعداد گردشگران ورودی این روستا بسیار کمتر از ظرفیت واقعی آن است. در خصوص حالت گسترده، این فاصله بسیار بیشتر می‌باشد. سنجش اثرات گردشگری روستای وکیل آباد از نظر مردم روستا و متخصصین محلی:

یافته‌های توصیفی این تحقیق به دو بخش یافته‌های توصیفی جامعه محلی (مردم روستا یا روستاییان) و متخصصین محلی تقسیم شده است. در این بخش از تحقیق یافته‌های توصیفی جامعه محلی اعم از وضعیت سنی، جنسی، تأهل، سطح سواد، شغل و درآمد مورد بررسی قرار گرفته است. جامعه محلی بیانگر این است که در خصوص وضعیت سنی، نمونه آماری تحقیق را اکثراً افراد گروه سنی ۳۱-۴۵ سال تشکیل داده‌اند (۵۲/۲ درصد). بعد از این گروه سنی، گروه‌های سنی ۱۵-۳۰ سال (۲۵ درصد)، ۴۶-۶۰ سال (۱۶/۲ درصد) و ۶۱ سال و بیشتر (۶/۶ درصد) قرار دارند. در خصوص وضعیت جنسی، نمونه آماری تحقیق را اکثراً مردان تشکیل داده‌اند (۱۸۴ نفر از ۲۲۸ نفر، معادل ۸۰/۷ درصد). در خصوص وضعیت تأهل، نمونه آماری تحقیق را اکثراً متأهل‌ها تشکیل داده‌اند (۱۹۸ نفر از ۲۲۸ نفر، معادل ۸۶/۸ درصد). در خصوص وضعیت سطح سواد، نمونه آماری تحقیق اکثراً افراد باسواد هستند (بغیر از ۱۵ نفر معادل ۶/۶ درصد). در این بین ۴۳/۹ درصد دارای سواد در سطح دیپلم و ۳۸/۶ درصد در سطح سواد زیر دیپلم یا سیکل بودند. در خصوص وضعیت شغل، نمونه آماری تحقیق اکثراً کشاورز هستند (۴۵/۶ درصد). در این بین ۱۳/۶ درصد در گروه شغلی آزاد (مغازه‌دار و...) و ۷/۹ درصد دانشجوی و محصل، ۷/۹ درصد بیکار و... بودند. در خصوص وضعیت درآمد، نمونه آماری تحقیق اکثراً درآمد پایین دارند (۸۹/۹ درصد زیر ۲ میلیون تومان). در این بین ۴۷/۴ درصد از مردم روستا کمتر از ۱ میلیون تومان درآمد ماهانه دارند.

متخصصین محلی بیانگر این است که در خصوص وضعیت سنی، متخصصین تحقیق را اکثراً افراد گروه سنی ۳۱-۴۵ سال تشکیل داده‌اند (۵۰ درصد). بعد از این گروه سنی، گروه‌های سنی ۱۵-۳۰ سال (۲۵ درصد)، ۴۶-۶۰ سال (۱۵ درصد) و ۶۱ سال و بیشتر (۱۰ درصد) قرار دارند. در خصوص وضعیت جنسی، همه متخصصین تحقیق را مردان تشکیل داده‌اند. در خصوص وضعیت تأهل، متخصصین تحقیق را اکثراً متأهل‌ها تشکیل داده‌اند (۱۶ نفر از ۲۰ نفر، معادل ۸۰ درصد). در خصوص وضعیت سطح سواد، متخصصین تحقیق را اکثراً افراد باسواد دانشگاهی هستند، بغیر از ۸ نفر معادل ۴۰ درصد که دیپلمه هستند. در خصوص وضعیت شغل، متخصصین تحقیق را افراد شاغل در مجتمع‌های آبدرمانی تشکیل داده‌اند (۴۰ درصد). در این بین ۲۵ درصد در مسافرخانه‌های روستا و ۲۰ درصد دهیاری روستا و محصل، ۱۵ درصد در مدرسه روستا مشغول به کار بودند. در خصوص وضعیت درآمد، متخصصین تحقیق اکثراً درآمد پایین و یا متوسطی دارند (۸۵ درصد زیر ۳ میلیون تومان) و تنها ۱۵ درصد درآمد بالای ۳ میلیون تومان دارند.

یافته‌های استنباطی

یافته‌های استنباطی این تحقیق هم به دو بخش یافته‌های استنباطی جامعه محلی (روستاییان) و یافته‌های استنباطی متخصصین محلی تقسیم شده است که در ادامه ارائه شده‌اند.

یافته‌های استنباطی جامعه محلی (روستاییان):

در این بخش از تحقیق نظر جامعه محلی در خصوص اثرات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی ناشی از توسعه گردشگری در روستای وکیل‌آباد مورد تحلیل قرار گرفته است. لازم بذکر است که در همین راستا و برای ارزیابی اثرات از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شده است و از آن جایی که نظرات روستاییان در قالب طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای (کاملاً مخالف = ۱؛ مخالف = ۲؛ تا حدودی = ۳؛ موافق = ۴ و کاملاً موافق = ۵)

مورد بررسی قرار گرفته است از همین‌رو، عدد ۳ به عنوان عدد مقایسه انتخاب شده است (میانگین یا میانه نظری تحقیق) و با میانگین به دست آمده از نظرات روستاییان مقایسه می‌شود (میانگین تجربی). به‌گونه‌ای که میانگین‌های به‌دست آمده بالای عدد ۳، به عنوان تأثیر زیاد؛ میانگین نزدیک عدد ۳، به عنوان تأثیر متوسط و میانگین کمتر از ۳، به عنوان تأثیر کم گردشگری روستایی مدنظر قرار می‌گیرد.

نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در خصوص اثرات اقتصادی گردشگری از نظر روستاییان نشان می‌دهد که از بین ۹ متغیر مورد بررسی ۴ متغیر افزایش درآمد، افزایش فرصت شغلی، افزایش سرمایه‌گذاری، افزایش تنوع شغلی از اثرات مثبت اقتصادی گردشگری و ۵ متغیر دیگر از اثرات منفی اقتصادی حوزه گردشگری هستند در همین خصوص میانگین نظرات روستاییان برای هر ۹ متغیر مذکور بالاتر از میانگین ۳ است. یعنی روستاییان معتقدند که گردشگری روستایی بر این ۹ متغیر تأثیر متوسط رو به بالا داشته است همان گونه که مقدار آماره t بزرگتر از ۱/۹۶ (آماره t استاندارد در سطح معناداری ۹۵ درصد) و Sig کمتر از ۵ درصد بیانگر وجود تفاوت معنادار بین میانگین نظری (۳) با میانگین‌های ۸ متغیر بعد اقتصادی است. تنها متغیر افزایش فرصت‌های شغلی میانگینی در حد ۳ دارد که با توجه به مقدار آماره t کمتر از ۱/۹۶ (۱/۵۳) و Sig بیشتر از ۵ درصد (۰/۱۲۶) می‌توان گفت که اختلاف معناداری بین میانگین نظری تحقیق با میانگین تجربی وجود ندارد و در واقع روستاییان در این خصوص نظر بینابین یا حد متوسط داشته‌اند. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در خصوص اثرات اجتماعی گردشگری از نظر روستاییان نشان می‌دهد که از بین ۱۴ متغیر مورد بررسی ۵ متغیر بهبود خدمات، ترویج فرهنگی بومی، افزایش دانش و آگاهی، افزایش کیفیت زندگی و افزایش روحیه مهمان‌نوازی از اثرات مثبت اجتماعی گردشگری و ۹ متغیر دیگر از اثرات منفی اجتماعی حوزه گردشگری هستند در همین خصوص میانگین نظرات روستاییان برای هر ۵ متغیر مذکور مثبت اجتماعی، بالاتر از میانگین ۳ است. همچنین به غیر از متغیرهای کاهش انسجام بین مردم، استفاده بیش از ظرفیت، کاهش دسترسی، ناامنی و تضاد طبقاتی مابقی متغیرها هم میانگینی بیشتر از ۳ کسب کرده‌اند. در خصوص متغیرهای با میانگین کمتر از ۳ را هم می‌توان گفت که روستاییان موافق نیستند که توسعه گردشگری روستایی وکیل‌آباد باعث کاهش انسجام بین مردم، استفاده بیش از ظرفیت، کاهش دسترسی، ناامنی و تضاد طبقاتی شده است. همچنان که نتایج آزمون نشان می‌دهد که اختلاف میانگین معناداری بین میانگین نظری تحقیق (۳) با میانگین‌های به دست آمده متغیرهای اجتماعی (بغیر از تضاد طبقاتی، استفاده بیش از حد ظرفیت و افزایش دانش و آگاهی) وجود دارد چراکه مقدار آماره آنها بزرگتر از ۱/۹۶ و Sig آنها کوچکتر از ۵ درصد است. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در خصوص اثرات زیست محیطی گردشگری از نظر روستاییان نشان می‌دهد که از بین ۱۱ متغیر مورد بررسی ۲ متغیر افزایش آگاهی از اصول زیست محیطی (حفاظت از محیط زیست) و بهبود بهداشت عمومی از اثرات مثبت زیست محیطی گردشگری و ۹ متغیر دیگر از اثرات منفی زیست محیطی حوزه گردشگری هستند در همین خصوص میانگین نظرات روستاییان برای همه متغیرها، بغیر از متغیرهای تخریب زیستگاه حیوانات، افزایش آلودگی هوا و بهبود بهداشت عمومی، بالاتر از حد متوسط (۳) است. یعنی می‌توان گفت که روستاییان موافق هستند که توسعه گردشگری روستایی وکیل‌آباد باعث افزایش ساخت و ساز، تغییر کاربری اراضی، افزایش مشکلات فاضلاب، افزایش فرسایش، تخریب پوشش گیاهی، افزایش زباله، افزایش آلودگی صوتی و افزایش آگاهی حفاظت از محیط زیست شده است. همچنان که نتایج آزمون نشان می‌دهد که اختلاف میانگین معناداری بین میانگین نظری

تحقیق (۳) با میانگین‌های به دست آمده متغیرهای اجتماعی (به غیر از متغیر افزایش فرسایش) وجود دارد چراکه مقدار آماره آنها بزرگتر از $1/96$ و SIG آنها کوچکتر از ۵ درصد است.

نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در خصوص اثرات اقتصادی گردشگری از نظر متخصصین نشان می‌دهد که از بین ۹ متغیر مورد بررسی ۴ متغیر افزایش درآمد، افزایش فرصت شغلی، افزایش سرمایه‌گذاری، افزایش تنوع شغلی از اثرات مثبت اقتصادی گردشگری و ۵ متغیر دیگر از اثرات منفی اقتصادی حوزه گردشگری هستند در همین خصوص میانگین نظرات متخصصین برای هر ۹ متغیر بالاتر از میانگین ۳ است. یعنی متخصصین معتقدند که گردشگری روستایی بر این ۹ متغیر تأثیر داشته است همان گونه که مقدار آماره t بزرگتر از $1/96$ (آماره t استاندارد در سطح معناداری ۹۵ درصد) و SIG کمتر از ۵ درصد بیانگر وجود تفاوت معنادار بین میانگین نظری (۳) با میانگین‌های ۵ متغیر بعد اقتصادی است. متغیرهای افزایش درآمد، افزایش سرمایه‌گذاری، افزایش قیمت زمین، افزایش هزینه زندگی و افزایش شغل کاذب میانگینی بیشتر از ۳ دارد که باتوجه به مقدار آماره t بیشتر از $1/96$ و SIG کمتر از ۵ درصد می‌توان گفت که اختلاف معناداری بین میانگین نظری تحقیق با میانگین تجربی متغیرهای مذکور وجود دارد. اما در مابقی متغیرها (افزایش فرصت شغلی، افزایش تنوع شغلی، تغییر شغل و افزایش قیمت کالا) اختلاف میانگین معناداری وجود ندارد. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در خصوص اثرات اجتماعی گردشگری از نظر متخصصین نشان می‌دهد که از بین ۱۴ متغیر مورد بررسی ۵ متغیر بهبود خدمات، ترویج فرهنگی بومی، افزایش دانش و آگاهی، افزایش کیفیت زندگی و افزایش روحیه مهمان‌نوازی از اثرات مثبت اجتماعی گردشگری و ۹ متغیر دیگر از اثرات منفی اجتماعی حوزه گردشگری هستند در همین خصوص میانگین نظرات متخصصین برای هر ۷ متغیر اقتصادی، بالاتر از میانگین ۳ (تهاجم فرهنگی، تجمل‌گرایی، سکونت و کسب درآمد افراد غیربومی، بهبود خدمات، توریج فرهنگ محلی، افزایش کیفیت زندگی، افزایش روحیه مهمان‌نوازی)، برای ۳ متغیر در حد متوسط یا ۳ (تضاد طبقاتی، استفاده بیش از ظرفیت و افزایش دانش و آگاهی) و برای ۴ متغیر کمتر از ۳ (ناامنی، ازدحام و شلوغی، کاهش دسترسی‌ها و کاهش انسجام مردم) است. در خصوص متغیرهای با میانگین بیشتر از ۳ می‌توان گفت که متخصصین موافقند که توسعه گردشگری روستایی وکیل‌آباد باعث تهاجم فرهنگی، تجمل‌گرایی، سکونت و کسب درآمد افراد غیربومی، بهبود خدمات، توریج فرهنگ محلی، افزایش کیفیت زندگی، افزایش روحیه مهمان‌نوازی شده است. در خصوص متغیرهای با میانگین برابر با ۳ می‌توان گفت که متخصصین معتقدند که توسعه گردشگری روستایی وکیل‌آباد تأثیر آنچنانی در ایجاد تضاد طبقاتی، استفاده بیش از ظرفیت و افزایش دانش و آگاهی نداشته است. همچنین در خصوص متغیرهای با میانگین کمتر از ۳ می‌توان گفت که متخصصین مخالفند که توسعه گردشگری روستایی وکیل‌آباد باعث ناامنی، ازدحام و شلوغی، کاهش دسترسی‌ها و کاهش انسجام مردم شده است. نتایج آزمون هم نشان می‌دهد که اختلاف میانگین معناداری بین میانگین نظری تحقیق (۳) با میانگین‌های به دست آمده تنها در متغیرهای تهاجم فرهنگی، تجمل‌گرایی، سکونت و کسب درآمد افراد غیربومی و ازدحام و شلوغی وجود دارد چراکه مقدار آماره آنها بزرگتر از $1/96$ و SIG آنها کوچکتر از ۵ درصد است. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در خصوص اثرات زیست محیطی گردشگری از نظر متخصصین نشان می‌دهد که از بین ۱۱ متغیر مورد بررسی ۲ متغیر افزایش آگاهی از اصول زیست محیطی (حفاظت از محیط زیست) و بهبود بهداشت عمومی از اثرات مثبت زیست محیطی گردشگری و ۹ متغیر دیگر از اثرات منفی زیست محیطی حوزه گردشگری هستند در همین

خصوص میانگین نظرات متخصصین برای همه متغیرها، به غیر از ۳ متغیر تخریب زیستگاه حیوانات، افزایش آلودگی هوا و بهبود بهداشت عمومی، بالاتر از حد متوسط (۳) است. یعنی می‌توان گفت که متخصصین موافق هستند که توسعه گردشگری روستایی وکیل‌آباد باعث افزایش ساخت و ساز، تغییر کاربری اراضی، افزایش مشکلات فاضلاب، افزایش فرسایش، تخریب پوشش گیاهی، افزایش زباله، افزایش آلودگی صوتی و افزایش آگاهی حفاظت از محیط زیست شده است. همچنان که نتایج آزمون نشان می‌دهد که اختلاف میانگین معناداری بین میانگین نظری تحقیق (۳) با میانگین‌های به دست آمده متغیرهای اجتماعی (به غیر از متغیرهای افزایش فرسایش، تخریب پوشش گیاهی، تخریب زیستگاه حیوانات، افزایش آلودگی صوتی، افزایش آگاهی حفاظت از محیط زیست و افزایش بهداشت عمومی) وجود دارد چراکه مقدار آماره آنها بزرگتر از $1/96$ و Sig آنها کوچکتر از ۵ درصد است.

مقایسه میانگین نظرات جامعه محلی و متخصصین محلی:

نتایج آزمون t مستقل بیانگر این امر است که تفاوت میانگین بین نظرات جامعه محلی و متخصصین محلی در خصوص اثرات مثبت اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی گردشگری روستای وکیل‌آباد (جدول ۲)، بسیار کم است و این اختلاف اندک میانگین، از نظر آماری معنادار نیست (مقدار آماره کمتر از $1/96$ و مقدار Sig بیشتر از ۵ درصد). یعنی نظرات جامعه محلی با متخصصین محلی تقریباً یکسان است. نتایج آزمون t مستقل بیانگر این امر است که تفاوت میانگین بین نظرات جامعه محلی و متخصصین محلی در خصوص اثرات منفی اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی گردشگری روستای وکیل‌آباد، بسیار کم است و این اختلاف اندک میانگین، از نظر آماری معنادار نیست (مقدار آماره کمتر از $1/96$ و مقدار Sig بیشتر از ۵ درصد). یعنی نظرات جامعه محلی با متخصصین محلی تقریباً یکسان است.

جدول ۲: نتایج آزمون t مستقل در خصوص میانگین نظرات جامعه محلی و متخصصین محلی (آثار مثبت گردشگری روستای وکیل‌آباد)

ابعاد (متغیرها)	گروه	میانگین	انحراف معیار	اختلاف میانگین	آماره t	sig
بعد اقتصادی (افزایش درآمد، افزایش فرصت شغلی، افزایش سرمایه‌گذاری و افزایش تنوع شغلی)	جامعه محلی	۳/۳۹	۰/۷۷	۰/۰۷	۰/۴۰۷	۰/۶۸۵
	متخصصین محلی	۳/۳۲	۰/۷۱			
بعد اجتماعی (بهبود خدمات، ترویج فرهنگ محلی، افزایش دانش و آگاهی، افزایش کیفیت زندگی و افزایش روحیه مهمان‌نوازی)	جامعه محلی	۳/۲۱	۰/۵۶	۰/۰۳	۰/۲۵۵	۰/۷۹۹
	متخصصین محلی	۳/۱۸	۰/۶۲			
بعد زیست محیطی (افزایش آگاهی از اصول زیست محیطی و بهبود بهداشت عمومی)	جامعه محلی	۲/۸۸	۰/۸۷	-۰/۰۱	-۰/۰۶۸	۰/۹۴۶
	متخصصین محلی	۲/۹۰	۰/۸۸			

نتیجه گیری

هر سکونتگاهی با توجه به جاذبه‌های گردشگری و دافعه‌های محیطی که دارد می‌تواند ظرفیت پذیرش متفاوتی داشته باشد. روستای وکیل‌آباد روستایی است که دارای پتانسیل بالای گردشگری از گونه‌های طبیعی و درمانی است. مقصد گردشگری که به دلیل نزدیکی به سایر مقاصد گردشگری و مراکز خدماتی ظرفیت بیشتری پیدا کرده که در ایام تعطیلات رسمی و آخر هفته و ایام ویژه فصول گرم سال با استقبال هزاران نفری از طرف گردشگران مواجه می‌شود. روستای وکیل‌آباد از ظرفیت بسیار بالایی در خصوص حضور فیزیکی گردشگران برخوردار است. هرچند که تعداد گردشگران این روستا بسیار کمتر از ظرفیت پذیرش فیزیکی آن است اما تحمل و توانایی پذیرش گردشگران چند هزار نفری را ندارد (ظرفیت پذیرش فیزیکی به دست آمده برای روستا). چراکه این روستا محدودیت‌های کاربری اراضی و اقلیمی (روزهای برفی، یخبندان و طوفانی) زیادی را داراست (ظرفیت پذیرش واقعی)، محدودیت‌هایی که باعث شده تا از میزان ظرفیت فیزیکی روستا کاسته شود. طبق نتایج تحقیق، ظرفیت پذیرش مؤثر روستا (در حالت متمرکز) حدوداً ۱۹ هزار نفر به صورت روزانه به دست آمده در حالی که در وضعیت فعلی و در ایام خاص و ویژه (تعطیلات فصول گرم سال) تعداد گردشگران ورودی این روستا حدود هزار نفر است. یعنی بسیار کمتر از ظرفیت مؤثر آن است (یعنی حدود ۵ درصد از ظرفیت روستا) و در واقع می‌توان گفت که این روستا از ظرفیت مؤثر بسیار بالایی در امر گردشگری برخوردار است.

درست است که این روستا از پتانسیل بالایی در جذب و توسعه گردشگری برخوردار است و در شرایط بالقوه به سر می‌برد و تاحدودی توانسته از اثرات مثبت گردشگری به‌ویژه در بعد اقتصادی بهره‌مند شود، اما همین اندک گردشگری که دارد (نسبت به ظرفیت مؤثر روستا)، اثرات منفی زیادی را بر روستا داشته است. به‌گونه‌ای که از نظر روستاییان و متخصصین محلی گردشگری روستایی اثرات زیانباری بر حوزه زیست‌محیطی، اجتماعی و حتی اقتصادی روستا وارد کرده است (بیش از حد ظرفیت تحمل). افزایش آلودگی‌های صوتی و هوایی، تغییر کاربری اراضی، افزایش مشکلات فاضلاب، افزایش فرسایش، تخریب پوشش گیاهی، تخریب زیستگاه‌های حیوانی، افزایش زباله، تهاجم فرهنگی، تجمل‌گرایی، ناامنی، ازدحام و شلوغی، تضاد طبقاتی، کاهش دسترسی‌ها، کاهش انسجام بین مردم، استفاده بیش از ظرفیت، افزایش شغل کاذب، افزایش هزینه، افزایش قیمت املاک، تغییر شغل و افزایش قیمت کالاها، مواردی هستند که نشان می‌دهد توسعه گردشگری روستای وکیل‌آباد با هر ظرفیتی که دارد، اثرات منفی در پی داشته است (اثرات منفی که بیش از ظرفیت تحمل روستا است) در واقع نشان از ظرفیت پایین روستا در خصوص متغیرهای یاد شده است که باید برای کاهش و حتی رفع آنها برنامه‌ریزی شود. چراکه با رفع اثرات منفی می‌توان زمینه را برای توسعه گردشگری بیشتر و بهتر کرد. به عبارتی بین کمیت و کیفیت گردشگری روستای وکیل‌آباد و ظرفیت پذیرش آن تعادل ایجاد کرد (فاصله بین وضعیت گردشگری موجود را با ظرفیت پذیرش و تحمل آن کاهش داد).

منابع و مأخذ:

۱. حسن‌پور، محمود، احمدی، زینب، الیاسی، حسن، ۱۳۹۰، تعیین ظرفیت پذیرش گردشگری در مناطق کویری و بیابانی ایران نمونه موردی شهداد، مرزنجاب - بند ریگ و مصر - فرحزاد، فصلنامه مطالعات گردشگری، ۱۴: ۱۷۷-۱۹۷.
۲. حیدری، محمدتقی، رحمانی، مریم، خانمرادی، سجاد، حقی، یعقوب، ۱۴۰۰، تبیین راهبردی پیشران‌های رقابت‌پذیری گردشگری در دستیابی به بازارهای هدف گردشگری، مورد مطالعه: استان زنجان، فصلنامه علمی پژوهشی گردشگری و توسعه، ۱۰: ۳۵-۴۹.
۳. رحیم‌پور، علی، ۱۳۹۲، تحلیل آماری صنعت گردشگری جهان، بازارهای آینده و جایگاه ایران، نشریه گردشگری، ۱: ۱-۱۸.
۴. زارعی، قاسم، حاضری، هاتف، علی‌نژاد سلیم، لیدا، ۱۳۹۷، تأثیر ظرفیت پذیرش اجتماعی گردشگران عشایری در توسعه پایدار (ایل قشقایی تیره هیبت‌لو)، مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۱: ۲۱-۳۱.
۵. سالمی، مهدی، جوزی، سیدعلی، ملامسی، سعید، رضاییان، سحر، ۱۳۹۸، ارزیابی ظرفیت برد توسعه گردشگری طبیعت (منطقه حفاظت شده کرخه جنوبی)، جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۹: ۵۳-۶۳.
۶. علیقلی‌زاده فیروزجایی، ناصر، بریمانی، فرامرز، تقی‌زاده ارمکی، نوابه، ۱۳۹۹، سنجش ظرفیت تحمل اجتماعی جامعه میزبان نسبت به توسعه گردشگری (مورد مطالعه: روستاهای ساحلی دهستان دابوی شمالی - شهرستان محمودآباد)، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۱۱: ۳۱۸-۳۳۱.
۷. فرهودی، رحمت‌الله، شورچه، محمود، ۱۳۸۶، برآورد ظرفیت برد گردشگری معبد آناهیتای شهر کنگاور، فصلنامه مطالعات جهانگردی، ۷: ۲۹-۴۳.
۸. کریم‌زاده، حسین، ولانی، محمد، ۱۴۰۰، تحلیل نقش توسعه گردشگری در رونق کسب و کارهای خرد روستایی مطالعه موردی: دهستان باروق، شهرستان میاندوآب، فصلنامه علمی پژوهشی گردشگری و توسعه، ۱۰: ۱۴۷-۱۶۶.
۹. ملو، ر، سابری، ک. ۱۳۹۹. گردشگری ورزشی چالش‌های جدید در دنیای جهانی شده. امین دهقان قهفرخی، محمدامین پورعلی. چاپ اول. انتشارات مهکامه. ۳۳۶ صفحه.
۱۰. مودودی ارخودی، مهدی، فردوسی، سجاد، ۱۳۹۹، سنجش الگوی رفتاری عرضه و تقاضای گردشگری مبتنی بر تحولات نظام سرمایه‌داری، مطالعات شهری، ۳۶: ۸۵-۱۰۰.
۱۱. میرزاییان، ب. ۱۳۹۲. سنجش ظرفیت توسعه گردشگری عشایر استان کرمانشاه. اولین همایش ملی عشایر، نظم و امنیت، اردبیل، سه شنبه، شهریور. ۱-۱۲.
۱۲. یوسفی، م. ۱۳۹۳. سنجش ظرفیت پذیرش گردشگری ناحیه تاریخی شهر یزد. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه یزد. ۹۷ صفحه.
13. Flemsaeter, Frode, Stokowski, Patricia, Frisvoll, Svein, 2020, The rhythms of canal tourism: Synchronizing the host-visitor interface, Journal of Rural Studies, 78: 199-210.
14. Rosalina, Putu Dive, Dupre, Karine, Wang, Ying, 2021, Rural tourism: A systematic literature review on definitions and challenges, Journal of Hospitality and Tourism Management, 47: 134-149.

15. Shekari, Fatemeh, Ziaee, Mahmood, Faghihi, Abolhassan, Jomehpour, Mah
16. moud, 2022, Nomadic livelihood resilience through tourism, *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3, 100034.
17. Stokowski, Patricia, Kuentzel, Walter F, Derrien, Monika M, Jakobcic, Yumiko L, 2021, Social, cultural and spatial imaginaries in rural tourism transitions, *Journal of Rural Studies*, 87: 243-253.
18. Guo, Wei, Chung, Shanshan, 2019, Using Tourism Carrying Capacity to Strengthen UNESCO Global Geopark Management in Hong Kong, *Geoheritage*, 11: 193-205.
19. Yabuta, Masahiro, Scott, Noel, 2010, A theoretical framework of the dynamic property of the tourism destination network, *University of Queensland*, 143:1-26.
20. Yu, Peng, Zhang, Jinhe, Wang, Yaru, Wang, Chang, Zhang, Hongmei, 2020, Can tourism development enhance livelihood capitals of rural households? Evidence from Huangshan National Park adjacent communities, China, *Science of The Total Environment*, 748, 141099.
21. Zhang, Yingsha, Li, Xiang, Su, Qin, Hu, Xingbao, 2017, Exploring a theme park's tourism carrying capacity: A demand-side analysis, *Tourism Management*, 59: 564-578.